

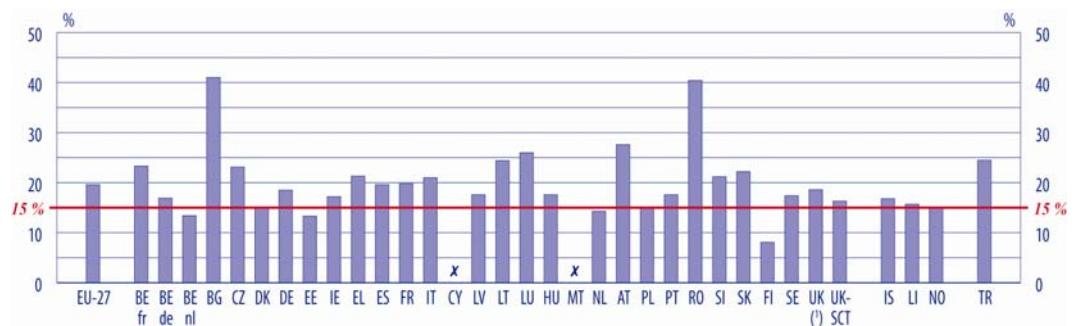
Lukemaan opettaminen Euroopassa: taustat, linjaukset ja käytännöt

Euroopanlaajuisessa tutkimuksessa muodostetaan ensi kertaa kokonaiskäsitys lukutaidosta ja tunnistetaan keskeisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat 3-15-vuotiaiden lukutaidon omaksumiseen. Tutkimuksessa käsitellään neljää keskeistä aihetta: opetustapoja, lukemisvaikeuksiin puuttumista, opettajien koulutusta ja vapaa-ajan lukuharrastukseen kannustamista. Osa-alueiden tarkastelu perustuu tieteellisiin tutkimuksiin ja tuoreimpiin kansainvälisiin selvityksiin sekä perusteelliseen katsaukseen kansallisista toimintalinjauksista, ohjelmista ja hyvistä käytännöistä. 31 maata (kaikki EU-maat sekä Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Turkin) kattavan tutkimuksen on toteuttanut Eurydice-verkko Euroopan komission toimeksiannosta.

Tulokset paljastavat, että vaikka useimmilla Euroopan mailla on jo lukutaidon edistämislinjaukset, lukemisvaikeuksien kannalta riskialteimpiin ryhmiin – kuten poikiin, vähäosaisten perheiden lapsiin ja maahanmuuttajalapsiin – ei useinkaan ole panostettu. Raportin mukaan vain muutaman maan kouluissa on opettajien ja oppilaiden tukena lukemisen opettamiseen erikoistuneita asiantuntijoita.

Vuonna 2009 noin joka viidennellä 15-vuotiaalla Euroopan unionin kansalaisella oli lukemisvaikeuksia. Tämän vuoksi EU-maat ovat päättäneet vähentää heikkojen lukijoiden osuuden alle 15 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Nykyisin heikkojen lukijoiden osuus on alle 15 prosenttia vain Belgian flaaminkielisessä yhteisössä, Tanskassa, Virossa, Puolassa, Suomessa ja Norjassa.

15-vuotiaiden heikkojen lukijoiden prosenttiosuudet oppilaista (2009)

Lähde: OECD, PISA 2009 -tietokanta.

Mikä Eurydice on?

Eurydice-verkko tuottaa tietoa ja analyysejä Euroopan koulutusjärjestelmistä ja -linjauksista. Vuodesta 2011 lähtien verkostoon on kuulunut 37 kansallista yksikköä kaikista 33:sta EU:n elinikäisen oppimisen ohjelmaan osallistuvasta maasta (EU:n ja EFTA:n jäsenvaltiot sekä Kroatia ja Turkki). Verkostoa koordinoi ja hallinnoi EU:n koulutuksen, audiovisuaalialan ja kulttuurin toimeenpanovirasto, joka vastaa sen julkaisuista ja tietokannoista.

Useimmissa Euroopan maissa sovelletaan asianmukaisia lukemaan opettamisen linjauksia

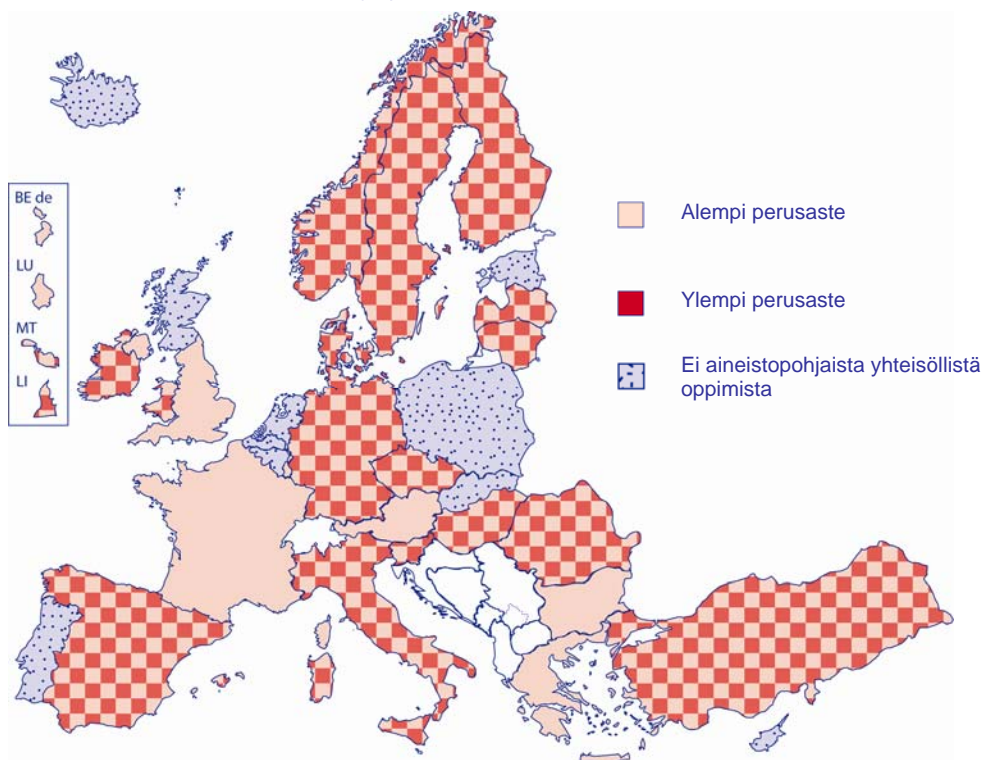
Päätäjät ovat reagoineet tuoreisiin tutkimuksiin lukutaidon edistämisestä: viime vuosina on panostettu merkittävästi kansallisten ohjeistusten parantamiseen, ja parhaita pedagogisia käytäntöjä on edistetty. Nykyisin Euroopan maissa keskitytään yleisesti lukemaan oppimisen edellytysten luomiseen esiopetuksessa sekä oppimateriaalien monipuolistamiseen ja oppilaiden lukumotivaation kehittämiseen.

Samat toimintamallit eivät kuitenkaan sovi kaikkiin tapauksiin. Tutkimusten mukaan luetun ymmärtämisen kohentamisessa kannattaa käyttää useita eri strategioita, kuten päättelyä (jossa kannustetaan oppilaita muodostamaan oletuksia

lukemansa pohjalta) tai ymmärtämisen varmistamista (esimerkiksi tekstin kohtien muotoileminen omin sanoin tai epäselvien kohtien lukeminen uudelleen). Lisäksi luetun ymmärtämistä ja heikkoja lukijoita voidaan tukea aineistopohjaisella yhteisöllisellä oppimisella, jossa oppilaat lukevat samoja tekstejä ja keskustelevat niistä. Useimmissa maissa luetun ymmärtämiselle on sovitut tavoitteet, mutta etenkin ylemmän perusasteen opetussuunnitelman perusteista puuttuu usein riittävän monipuolinen strategia.

Kaiken kaikkiaan eri maissa on laadittu hyvät opetussuunnitelmien perusteet, joten nyt on aika kohdistaa huomio niiden täytäntöönpanoon.

Aineistopohjainen yhteisöllinen oppiminen kansallisissa opetussuunnitelmien perusteissa alemmalla ja ylempällä perusasteella (2009-2010)

Esiopetuksen viimeaikaisia muutoksia

Eri Euroopan maiden opetussuunnitelmien perusteissa esiasteen tavoitteisiin kuuluu orastavan lukutaidon kehittämiseen tärkeitä oppimistavoitteita tai opetussisältöjä. Varhaisen lukutaidon lisääntyneen painoarvo näkyy etenkin seuraavissa neljässä Euroopan maassa hiljattain toteutetuissa uudistuksissa:

- Tanskassa** "kieli ja ilmaisutavat" on vuodesta 2009 ollut pakollinen läpäisyaihe opetussuunnitelmassa.
- Italiassa** vuonna 2007 hyväksytyissä esiasteen ja alemman perusasteen alaluokkien opetussuunnitelman perusteissa painotetaan entistä enemmän lukemisen harjoittelua.
- Itävallassa** kolmivuotisen lastentarhan viimeinen vuosi on syyskuusta 2010 lähtien ollut kaikille pakollinen. Sen aikana lapsilla on mahdollisuus osallistua erilaisiin esiopetuksen lukuharjoituksiin, joilla luodaan pohjaa lukutaidon kehittymiselle alemmalla perusasteella.
- Portugalissa** julkaistiin vuonna 2008 kaksi ohjeellista asiakirjaa ("Kirjoitetun kielen löytäminen" ja "Kieli ja kommunikaatio"), jotka on tarkoitettu opettajien tueksi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden käytännön toteuttamisessa.

Kaikissa alemman ja/tai ylemmän perusasteen opetussuunnitelmissa pidetään tärkeänä oppilaiden lukuharrastuksen ja -elämysten edistämistä. Tähän päämäärään voidaan päästä monin eri tavoin: merkittävimpiä tutkimuksissa ja eurooppalaisissa opetussuunnitelmissa esitettyjä keinoja ovat mm. aineistopohjainen yhteisöllinen oppiminen, monipuolisen luettavan tarjoaminen oppilaille, oppilaiden omiin mieltymyksiin perustuva lukeminen ja tutustuminen kirjoja arvostaviin kohteisiin tai ihmisiin.

Oppilaita pyydetään lukemaan samoja tekstejä, minkä jälkeen lukukokemuksista keskustellaan pohtien tulkintoja ja merkityksiä. Esimerkiksi **Irlannin** opetussuunnitelmassa todetaan, että oppilaat voivat suositella kirjoja toisilleen ja pyytää suosituksia toisiltaan. **Suomessa** ja **Ruotsissa** opettajia kehoitetaan kannustamaan oppilaita jo varhaisessa vaiheessa keskustelemaan yhteisistä kirjallisista kokemuksista ja kirjallisuuden erityispiirteistä.

Opettajat ja oppilaat saavat asiantuntija-apua vain harvoissa maissa

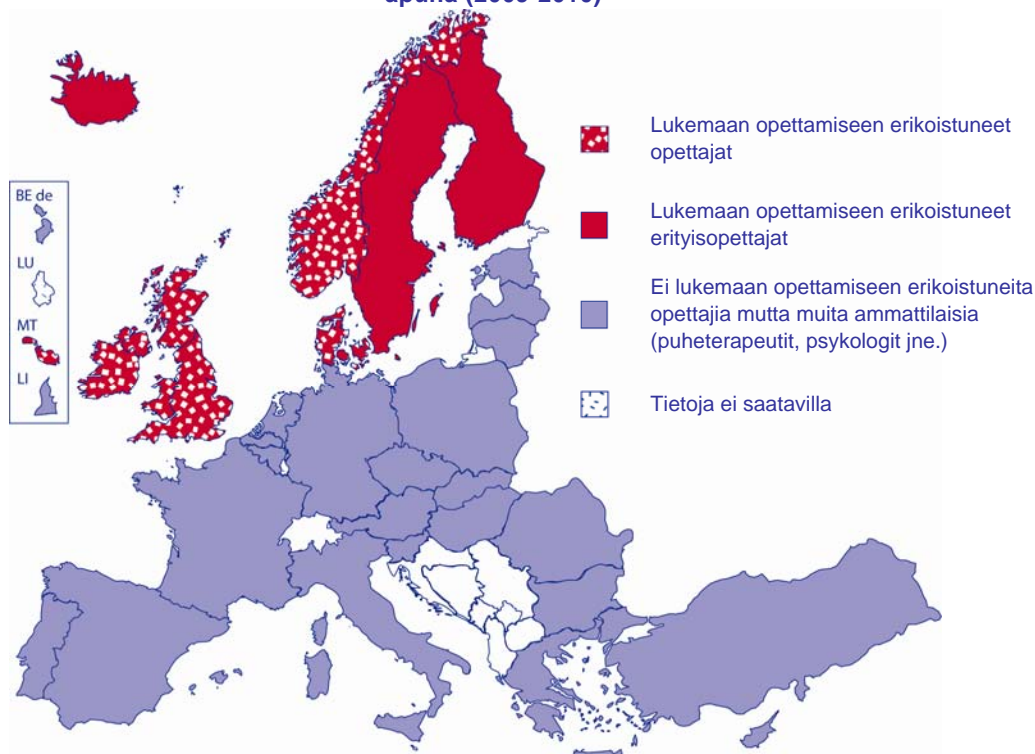
Lukemisvaikeuksiin voidaan puuttua tehokkaasti, kun ongelmat tunnistetaan ja niihin puututaan mahdollisimman varhain, opetusmateriaali on erityisen tuen tarpeeseen mukautettua ja opettajat saavat täydennyskoulutusta.

Etenkin täsmäopetus yksittäisille oppilaille tai pienryhmille voi tarjota toimivan avun lukemisvaikeuksiin.

Harvalla opettajalla on kuitenkin mahdollisuutta erikoistua aiheeseen, ja lukemaan opettamisen asiantuntijoita on käytettävissä opettajien tukena vain Irlannissa, Maltassa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Pohjoismaissa.

Myös mahdollisen lisätuen saamisen hitaus saattaa hankaloittaa varhaisen ja tehokkaan avun antamista oppilaille, joilla on lukemisvaikeuksia.

Lukemaan opettamisen asiantuntijoiden käyttö alemmalla perusasteella opettajien ja oppilaiden apuna (2009-2010)

Lähde: Eurydice.

Asiantuntija-apu luokissa

Niissä maissa, joissa asiantuntija-apua on saatavilla, lukemaan opettamisen asiantuntijat toteuttavat arviointitehtäviä, antavat lisätukea lapsille tai opastavat opettajia ja huoltajia menetelmien ja aineistojen käytössä.

- **Englannissa** lukemisvaikeuksien varhaisen puuttumisen Reading Recovery -ohjelman erityisopettajat arvioivat pienten lasten lukemisvaikeuksia ja suunnittelevat ja antavat yksilöllistä intensiiviopetusta, jonka avulla tukeat tarvitsevat lapset voivat saavuttaa ikätovereidensa tason.
- **Irlannissa** opettajia koulutetaan käyttämään First Steps -mallin mukaista lukutaidon kehittämismenetelmää, joka on kehitetty alun perin Australiassa ja jota käytetään nykyisin maailmanlaajuisesti. Menetelmä tarjoaa toimivat välineet lasten lukemisen, kirjoittamisen, tavaamisen ja puheen taitojen ja edistymisen arviointiin ja seurantaan.
- **Suomessa** erityisopetushenkilöstön koulutukseen kuuluu pakollisena lukemisvaikeuksia käsitteleviä opintoja. Erityisopettajat avustavat luokanopettajia eri tehtävissä, joita ovat oppilaiden lukutaidon arviointi, oppimisen tukeminen yksilöllisillä tehtävillä ja ajankäytön suunnittelulla, ohjaus ja neuvonta sekä joustavat ryhmät, samanaikaisopetus ja muut vastaavat järjestelyt.

Riskiryhmiin panostettava lukutaidon edistämässä

Lukutaidon edistämistä tuetaan laajalti kansallisissa linjauksissa ja aloitteissa. Niissä keskitytään kuitenkin usein kaikkiin oppilaisiin eikä välttämättä niihin, joilla lukemisvaikeuksia esiintyy muita todennäköisemmin, kuten pojat, sosioekonomisesti

vähäosaisten perheiden lapset tai ne, joiden äidinkieli on jokin muu kuin opetuskieli. Lisäksi oppimateriaalien tulisi olla mahdollisimman monipuolisia ja hyödyntää myös multimediaa.

Esimerkkejä eri maista

Erityisryhmille suunnatut toimet

Toimet voivat kohdistua maahanmuuttajalasten ja -aikuisten kielenoppimistarpeisiin, kuten **Belgian saksankielisen yhteisön** monikulttuurinen saksan kielen työpaja (Multikulturelles Deutschatelier), **Kyproksen** luku- ja kirjoitustaidon edistämisaioite (Πρώθηση των βασικών δεξιοτήτων της ανάγνωσης και του γραπτού λόγου) ja **Suomen** aikuisten maahanmuuttajien kielikoulutus (AIKIS). Jotkut toimet keskittyvät sosioekonomisesti vähäosaisiin perheisiin: esimerkiksi **Ranskassa** paikallisen opiskelijajärjestön (Association de la Fondation Étudiante pour la Ville) vapaaehtoisjäsenet tukevat sosiaalisesti heikossa asemassa olevia perheitä lukemis-, kirjoittamis- ja oppimisperinteen luomisessa. **Sloveniassa** on samankaltainen Lukeminen huviksi ja hyödyksi -ohjelma (BZZ – Branje za znanje in zabavo), jossa asiantuntijat tukevat mentoreina vähän koulutettuja vanhempia ja näiden lapsia lukemaan oppimisessa. **Turkissa** on ohjelma, jossa annetaan lukutaidon opetusta köyhille ja vähän koulutetuille tytöille ja naisille.

Muissa ohjelmissa lukutaidon edistäminen kytketään harrastuksiin, kuten **Yhdistyneessä kuningaskunnassa** Englannin Pelaamalla menestykseen (Playing for Success) ja Skotlannin valioliigan lukijatähdet (Scottish Premier League Reading Stars), joissa pyritään hyödyntämään urheilun kannustavaa, myönteistä ja ystävällistä ilmapiiriä lukemaan oppimisessa tukea tarvitsevien perheiden apuna.

Opettajien koulutus vauhdittaa lukutaitoa kohentavia toimia

Lukemisen opettamisen keskeinen tekijä on opettajien kyky omaksua tutkiva työote lukemisvaikeuksiin. Opettajat tarvitsevat asianmukaista peruskoulutusta kasvatustieteen tutkimuksessa ja menetelmissä. Etenkin teorian ja käytännön yhdistäminen vaikuttaa olevan erittäin hyvä tapa muuttaa käsityksiä, jotka ovat ristiriidassa toimivien lukutaidon opetusmenetelmien kanssa, kuten lukemisvaikeuksien selittäminen pelkästään huonoilla olosuhteilla.

Myös opettajien täydennyskoulutuksella on olennainen merkitys tutkivan ja pohtivan työotteen edistämässä. Kaikkein tuloksellimmat täydennyskoulutusmuodot ovat pitkäaikaisia ja jatkuvia, ja niissä keskitytään esimerkiksi tutkimukseen ja verkostoitumiseen. Irralliset, lyhytkestoiset työpajat tai kurssit ovat kuitenkin yleisempiä. Eri maiden täydennyskoulutukseen kannustavilla toimilla saattaa myös olla vaikutusta koulutusten osallistujamääriin.

*

* *

Koko tutkimus

Teaching Reading in Europe: Contexts, Policies and Practices

Eurydicen sivustossa englanniksi, ranskaksi ja saksaksi

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_studies_en.php

Painettu versio tilattavissa osoitteesta

eacea-eurydice@ec.europa.eu

Kaikki Eurydice-verkon julkaisut ovat saatavana veloitusetta osoitteesta

<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>